

על-מות לַבֵּן מְזֻמֹּר

אפיטפים לילדים צעירים אינם נפוצים כלל בקרב כותבי האפיטפים המשכיליים, והמעטים שנכתבו על מותם של ילדים בטרם עת נושאים מטען רגשי עז. תיאורי הילדים באפיטף משקפים במידה רבה את תפיסת הילדות בתקופה הנידונה, שראתה בילדים "מבוגרים בהמתנה". הביטוי המובהק ביותר לתפיסה זו מצוי באפיטף של יש"ר מגורציאה המכנה את הילד "בוסר". אף באפיטפים שכתב שד"ל על ילדים קטנים מופיע הילד כדובר בדמות "מבוגר קטן". מעניין לציין, שלא כבמצבותיו הרבות של שד"ל, המכילות את שם המת ואת שם אביו, השמות החקוקים על מצבות הילדים הם שמות כלליים בלבד: "מצבת ילד", "מצבת ילדה קטנה" וכיוצא באלה, ואין הם מנציחים את שם הילד הנפטר באמצעות אקרוסטיכון או באמצעות אזכור ישיר של שמו. כך נעשים האפיטפים לילדים ליצירה פילוסופית-דתית אוניברסלית שכוחה יפה לכל מקרה ומקרה של מות ילד.

מצבה

על קבורת ילד

אם כָּל פְּרֵם תִּבְצֹר,
לְךָ עֲנָבִים אֵין חֶסֶר
לְמָה מָוֹת אֶכְזָר!
לְמָה תִּקְטָף הַבֶּטֶר?

(יצחק שמואל ריג'יו מגורציאה, ביכורי העתים)

אָהָה ! אַמִּי,   רֵאִי דְמִי,
 בְּגָד הַלֵּךְ   בְּלֹא חֲמֻדָּה.
 בְּגָד הַטּוֹב   כְּגֵן רְטוֹב,
 וְכַתְרֵשִׁישׁ   וְכַפְטָדָה,
 חֲמָשִׁים יוֹם   בְּלִי פְדִיּוֹם,
 יְמֵי חַיָּו: וְלֹא נִפְדָּה !
 אָהָה ! תִּבְלֵ   כְּצִיץ נוֹבֵל,
 וּמְרַכְבָּה   מְרַקְדָּה.
 לְמַקְטוֹן   וְעַד שְׁלֵטוֹן
 הֲלֹא תִשְׁלַח   שְׂאוֹל יָדָה.
 וְלֹא תִרְאָה   אָנוּשׁ גָּאָה ?
 וְלֹא תִכִּין   לֵךְ צִידָה ?
 וּמָה-תֵּאמֶר   בָּבֵא יוֹם מָר ?
 וְאֵיךְ תִּקְוֶם   אֲזִי נִגְדָּה ?
 לְכֵה אֵלַי,   שְׁמַע מְלִי;
 וּלְתוֹרָה   וּלְתַעֲוָדָה
 הֲיֵה חֲבִיק   וּמְדַבֵּק,
 וְלִיּוֹצֵר   תִּנֵּה תוֹדָה.

(שמואל דוד לוצאטו, בכורי העתים)

וּמְרַכְבָּה מְרַקְדָּה: על פי תיאורי עיר הדמים והמוות: קול שוט וקול רעש אופן וסוס דהר
 וּמְרַכְבָּה מְרַקְדָּה. פֶּרֶשׁ מַעֲלָה וְלַחֵב חֶרֶב וּבִרְק חֲנִית וְרֹב חֶלֶל וְכִבְד פֶּגֶר וְאֵין קֶצֶה לַגּוֹיָה
 (נחום ג, ב-ג) בתיאור המרכבה המרקדת ובתיאור השאול השולחת ידה "למקטון ועד
 שלטון" יש הד ל"דאנס מקברה" (מחול המוות) אשר אחד ממאפייניו הנפוצים הוא –
 הדגשת עיוורונו של המוות שאיננו נושא פנים ושולח ידו בכלום.
וּלְתוֹרָה וְלְתַעֲוָדָה: על פי תוכחתו של ישעיהו על המנהג לדרוש את המתים "הֲלֹא עִם אֵל
 אֲלֹהֵינוּ יְדֹרֵשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֵל הַמֵּתִים. לְתוֹרָה וְלְתַעֲוָדָה אִם לֹא יֵאמְרוּ כְּדָבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין
 לוֹ שְׁמֵר" (ישעיהו ח, יט-כ). שיבוץ זה יוצר אירוניה, שכן, הדובר מפיו נמסרת תוכחה זו
 באפיטף הוא התינוק המת, ובעצם השמעת דבריו יש כעין "דרישה אל המתים".

מצבת קבורת ילד

דְּבִשָּׁה מְצָרָה, עֶקֶצְהָ אֶכְזֹר, טְעַמְתִּי,
תִּבְלֵ, בְּמַעַט יָמָי:
טְעַמְתִּי וְאִירָא; עַל כֵּן קִדְמְתִי
וְאָעָף לְמַרוֹמָי.

(שמואל דוד לוצאטו, כנור נעים)

טְעַמְתִּי וְאִירָא: המילה "טְעַמְתִּי" חוזרת פעמיים באפיטף זה והיא בעלת חשיבות: טעימתו הראשונה של הילד היא טעימה מְדַבְשָׁה של התבל – זו מאזכרת את טעימתו של יונתן המקראי מהדבש האסור במלחמת מכמש. טעימה זו גוזרת על הטועם גזר דין מוות: "וַיִּגְדֹּל לוֹ יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר טַעַם טְעַמְתִּי בְּקִצְהָ הַמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי מֵעַט דְּבִשׁ הַנְּגִי אָמוֹת" (שמואל א, יד).

הטעימה השנייה מבוטאת במילים "טְעַמְתִּי וְאִירָא". טעימה זו מרמזת לטעימתו הראשונה של האדם מעץ הדעת שתוצאתה הישירה מקבלת ביטוי במילה "ואירא": "וַיֹּאמֶר אֶת קִלְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגֹן וְאִירָא" (בראשית ג' י').

"עַל כֵּן קִדְמְתִי וְאָעָף לְמַרוֹמָי": הד לתחינתו של יונה הנביא (יונה, ד, ב): "עַל כֵּן קִדְמְתִי לְכַרְחַת תְּרַשִּׁישָׁה [...] וְעַתָּה ה' קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמָּוִת כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי".

מצבת קבורת ילדה קטנה

שְׁלוֹשׁ שָׁנִים הָיוּ יָמֵי בְּאֶרֶץ
וּבְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן
וּבְכַח זְכָרוֹן – פְּרָצְתִי פָּרֶץ
לְפָנַי כָּל אִישׁ בּוֹחֵן
מְצַאֲתִי חֵן – רוֹאֵי עָלַי תִּמְהוּ
כָּל מַחְמְדֵי תַבָּל
רְאִיתִי צִיץ נוֹבֵל
עַל כֵּן קִדְמְתִי קִמְתִּי
וּלְצוֹר חֲצַבְתִּי שְׁבַתִּי
הוֹרֵי חֲזָקוֹ אִמְצוּ, אֵל תִּדְבְּקוּ

(שמואל דוד לוצאטו, כנור נעים)

רְאִיתִי צִיץ נוֹבֵל: ע"פ הפסוק "וְהִיְתָה צִיצַת נֹבֵל צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כִּבְכֹנְרָה בְּטָרָם קִיץ" (ישעיהו כח, ד). אזכור חלקו הראשון של הפסוק באפיטף מטעין את תיאורי הילדה באפיטף במשמעות נוספת מהמשכו של הפסוק, ומצביע גם הוא על מותה בטרם עת של הילדה בת השלוש כמות בוסר.

ציון לתאומים השוכנים בקבר אחד

יהיו תואמים מלמטה
ויחדו יהיו תמים (למעלה)

ערומים ותאומים זה אחר זה
יצאנו מִבֶּטֶן אִמֵנו
ערומים ותאומים זה אחר זה
שָׁבְנוּ לְבֶטֶן אִמֵנו.

אֵל אֶחָד כָּאֶחָד בְּרָאנוּ
וְאֵיךְ הַמָּוֶת יִפְרִידנוּ?
יָחַד נָשׁוּב כְּאֶשֶׁר בָּאנוּ
יָחַד נִחְיָה בְיוֹם יְקִימֵנוּ—.

(יוחנן ויטקובר, אגודת פרחים - פרחי תמרוזים)

מוטו האפיטף על פי תיאור קרשי המשכן (שמות לו, כט): "יהיו תואמים מלמטה ויחדו יהיו תמים אֵל ראשו אֵל הטבעת האחת". תוספת המילה – "למעלה" על ידי המשורר (הסוגריים – במקור), משנה את כל הוראת הפסוק ומילותיו ומטעינה אותן מחדש במשמעות הספציפית של מקרה המוות: הקרשים התואמים- הופכים לתאומים המתים, כיוון הקרשים "למטה" – הופך לציון הקבר, והמילה "תמים" מתנתקת ממובנה ה"טכני" והופכת לחיווי על מעמדם בעולם הבא.

על הילדה נעמי בת ר' אליהו אפרון

נִפְשָׁנוּ עָגוּמָה — מִי יִנְחָמֵנוּ
עַל מוֹתָךְ בְּיַלְדוּתְךָ מִחֲמַל עֵינֵינוּ ;
מִמַּחְלַת אֶסְכְּרָה נֶאֱנֶשֶׁת וְגוֹעֵת
יְמֵי מִסְפָּר טָרָם לְשֵׁשׁ שָׁנִים הַגֵּעֵת.

נְעָמִי קְרָאנוּךְ כִּי מְאֹד נְעַמְתָּ לָנוּ
עַל שִׁכְלֶךָ עַל טוֹבְךָ עַל יְפֵי נְהוּד :
מָרָה נִקְרָאךְ אַחֲרֵי עֲזָבְךָ אוֹתָנוּ
יַעַן כִּי הִמַּר מוֹתָךְ לָנוּ מְאֹד !

(יהודה לייב גורדון, נאד של דמעות - קבוצת כתובות שעל גבי הקברים)

נְעָמִי קְרָאנוּךְ... מָרָה נִקְרָאךְ : ע"פ דברי נעמי לשכנותיה (רות א, כ) : אַל תִּקְרָאנָה לִי נְעָמִי
קְרָאנִי לִי מָרָה כִּי הִמַּר שְׂדֵי לִי מְאֹד.